

24. שיעור יד סולדת באיסור והיתר ושב

(1) עיקר הדין

1. שבת מ,ב – תנו רבנן: מביא אדם קיתון מים ומניחו כנגד המדורה, לא בשביל שיחמו, אלא בשביל שתפיג צינתן. רבי יהודה אומר: מביאה אשה פך של שמן ומניחתו כנגד המדורה, לא בשביל שיבשל אלא בשביל שיפשר. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אשה סכה ידה שמן ומחממתה כנגד המדורה, וסכה לבנה קטן, ואינה חוששת... אמר רב יהודה אמר שמואל: אחד שמן ואחד מים, יד סולדת (נמשכת לאחוריה מדאגה שלא תכוה. רש"י ומאירי) בו - אסור, אין יד סולדת בו - מותר. והיכי דמי יד סולדת בו? אמר רחבא: כל שכריסו של תינוק נכוית.

לכאורה שאלת הגמרא 'היכי דמי יד סולדת' לא מובנת, הרי זה שיעור ברור, וודאי ברור יותר משיעור שכריסו של תינוק נכוית?

מאירי – סכה אשה ידה ומחממתה כנגד המדורה וסכה לבנה קטן ואינה חוששת... זוקא שלא יחמו בידו כל כך שאלו היו במקום אחר והיה נוגע בידו בהם היתה ידו סולדת... וזהו ששאלו היכי דמי יד סולדת בו כלומר בסכה אשה ידה האיך אתה משער פה יד סולדת ופירש בה כל שכריסו של תינוק נכוית במשיחתה.
=< השיעור המדויק הוא יד סולדת, ושיעור 'כריסו של תינוק נכוית' נצרך רק למקרה שמחמם את השמן או המים שעל ידיו כדי לסוך את התינוק, שא"א לשער ביד סולדת, מפני שהידיים מתרגלות לחום בהדרגה – לכן הדרך לבדוק הוא אם מעריך שכריסו של תינוק נכוית בחום זה.

רש"י – והיכי דמי - סלוד, יש שסולד מרתיחה מועטת, ויש שאינו סולד.

=< בהתחלה לא היה ברור לגמרא מהו שיעור יד סולדת מפני שזה משתנה מאדם לאדם, והשיבה הגמרא שיעור יד סולדת הוא חום שכריסו של תינוק נכוית. **וכ"כ טור** שיח – מותר ליתן קיתון של מים או של שמן כנגד האש להפיג צינתן ובלבד שיתנם רחוק מן האש בענין שאינו יכול להתחמם באותו מקום עד שתהא היד סולדת בו דהיינו כל שכריסו של תינוק נכוית בו אבל אסור לקרבו אל האש למקום שיכול להתחמם שתהא היד סולדת בו. **וכ"כ שו"ע** שיח, יד.
וכ"כ ב"י יו"ד קה – ושיעור יד סולדת בו נתבאר בפרק כירה (שבת מ:): שהוא שכריסו של תינוק נכוה ממנו. **ובשו"ע** יו"ד קה, ב כתב – חום של כלי ראשון שהיד סולדת בו, מבשל ואוסר כולו.

2. חולין קה, א – מים ראשונים - נוטלין בין בחמין בין בצונן, אחרונים - אין נוטלין אלא בצונן, מפני שחמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא. מים ראשונים נוטלין בין בחמין בין בצונן. אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי ינאי: לא שנו אלא שאין היד סולדת בהן, אבל היד סולדת בהן - אין נוטלין בהן; ואיכא דמתני לה אסיפא, אחרונים אין נוטלין אלא בצונן, אבל בחמין - לא, אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי ינאי: לא שנו אלא שהיד סולדת בהן, אבל אין היד סולדת בהן - נוטלין, מכלל דראשונים - אף על פי שהיד סולדת בהן מותר.

רש"י – 'סולדת' - נכוית.

שו"ע קסו, (לגבי מים ראשונים) – חמי האור, נוטלים מהם לידיים אפילו הן חמין שהיד סולדת (פי' כל שכריסו של תינוק נכזה הימנו. רמ"א) בהם. **ובסימן קפא, ג** (לגבי מים אחרונים) – אין נוטלין בחמין שהיד נכזית בהם, מפני שמפעפעיין (פי' מבעבעיין מלשון שחין אבעבעות) את הידיים, ואין מעבירין את הזוהמא.

קשה, מדוע רש"י מפרש כאן 'יד סולדת' היא יד נכזית? ובנוסף הוראה זו תמוהה מדוע שמישהו יטול ידיו במים כאלו? **וכן תמה מג"א** (קפא, ג) והשאר **בצ"ע**, **וביאר מ"ב** (שם) 'נכזית בהם' – לאו דווקא (ורק לאחר שידו תהיה זמן מה במים ידו תכווה. יד יהודה לקמן) דבודאי אין אדם נוטל ידיו במים כאלו שיכזה בהן אלא ר"ל שהיד סולדת בהן (שחוזרת לאחוריה מפני החום) ושיעורו כל שכריסו של תינוק נכזית בו.

(2) כיצד משערים בפועל 'יד סולדת'?

● לא משערים באצבע – אלא בשיעור 'כריסו של תינוק נכזית'

למדנו לעיל ששיעור יד סולדת הוא שיעור שכריסו של תינוק נכזית, והסיבה שנתנו שיעור זה ולא הסתפקו בשיעור 'יד סולדת' זה מפני ש'יש שסולד מרתיחה מועטת, ויש שאינו סולד'.

לכאורה ניתן ללמוד מזה שא"א לשער באצבע, כי זה שיעור לא מדויק, **וכ"כ דרישה** (או"ח שיח) – ומה שכתב רבינו (הטור) ... עד שהיד סולדת בו דהיינו כל שכריסו של תינוק נכזית בו ... מכאן תשובה למורי הוראה דשואלין אם היד סולדת בתבשיל ומשעריין באצבע וזה אינו אלא שכריסו של תינוק נכזית בו. **וכ"כ אליה רבה** (שיח, לג) **ובן איש חי** (ש"ש בא אות ה) **וכ"כ בכור שור** (חולין קג, ב) – נהוג עלמא בזמן שא"א להחזיק בו היד מחמת חום מקרי היד סולדת בו לא זולת ולכאורה לא משמע כן (1) ממאי דאמרינן לקמן דף ק"ה (ע"א) דראשונים נוטלין מחמין שהיד סולדת בהם ולמנהגינן א"א ליטול מכאלו, (2) ותו דבגמ' שבת דף מ' ע"ב אמרינן היכא דמי יד סולדת בו פרש"י יד סולד מרתיחה מועטת ויש שאינו סולד עכ"ל א"כ אף שזה אינו סולד דילמא האי גברא טבעו כך שאינו סולד כ"א בחום גדול ומ"מ הוא יד סולדת בו לבינונים, וגם מדמשני התם כל שכריסו של תינוק נכזית וידוע שאע"פ שגדול אינו נכזה מחום מועט מ"מ אפשר שהגיע לחום שכריסו של קטן נכזה. הובא בפת"ש (קה, ז).

=> מדבריהם מוכח שהמנהג היה לשער יד סולדת באצבע, אך דחו את המנהג מפני שהבינו ששיעור זה הוא לא מדויק, והשיעור המדויק הוא שכריסו של תינוק נכזית בו.

ובדעה זו נחלקו מה לעשות בפועל:

בכור שור – נפשוט דאנו לא בקיאים בשיעור שכריסו כו' ולכן עכ"פ במידי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד שיצא הספק מלבו שאין בו חום הנזכר ואפי' בדרבנן צריך חקירה על זה. הובא בפת"ש שם.

דרכי תשובה (קה, נא) – **ועי' בס' מנחת שי** על הנהגות הנשאל באו"ה סדר ב' אות ז' שכתב שהמורים נוהגים שאם יכולין לאכלו כך וא"צ לנפות על המאכל שיתקרה זהו שיעור שאין כריסו של תינוק נכזה עיין שם (וכ"כ בן איש חי. וכתב בספר מידות ושעורי

אמנם הנה גם שיעור זה לא ידענו כי לאו כל אחד שוה בזה יש שמורגל לאכול מאכל רותח כ"כ עד ששאר בני אדם אין ביכולתם בשום אופן לאכול והם נכזים בו. שוב ראיתי בפת"ש לעיל סי' צ"ד סק"ב שהביא מתשו' חוות יאיר סי' ק"ד דכל שהוא חם יותר מפורשין שהוא יותר מחמימות הרוק (יותר מ37 מעלות) יש להחמיר מספק שמא הוי בכלל יס"ב אף על פי שהוסר מהאור ויש עליו שם כלי ראשון עיין שם אמנם מלשון הבה"ג פרק גיד הנשה (הובא בפת"ש קה"ה) והיכא דאשתלי וחלב חלבא בגו כסא מחוור ליה במיא קרירי ושפיר דמי למיכל בי' בשרא מ"ט דחלבא אפילו בשעתא דחלבין ליה צונן הוא עיין שם מבואר להדיא דאף שהוא יותר מכדי חמימות הרוק עד שיעור החלב שחולבין אותו מהפרה כמו שאנו רואין בחוש דחלב בשעת חליבה הוא חם יותר מחמימות הרוק ואפ"ה כתב הבה"ג שהוא בכלל צונן ע"כ בודאי אפי' באיסור דאורייתא אין לנו להחמיר יותר דכל שהוא רק כשיעור חלב בשעת החליבה אינו בכלל חם לאסור אפי' בכלי ראשון.

שו"ת מנחת שלמה (א,צא,ה) – והנה ידוע דמדת החום של חלב פרה ועז בשעת חליבה אינו עולה בשום פעם על יותר מארבעים מעלות "צלזיוס", ולכן חושבני דמטעם זה נוהגים בזמננו להקל עד ארבעים מעלות צלזיוס... ברם נלענ"ד ראוי ברורה דעד ארבעים וחמש מעלות צלזיוס אין לחוש כלל שהיד סולדת בו גם בדאורייתא, שהרי נחלקו אמוראי בגמ' חולין דף ח' ע"ב אם בית השחיטה צונן או רותח, ולפי "האיכא דאמרי" שבגמ' שם מודו כו"ע דבית השחיטה צונן, ודעת רש"י והרא"ש שם הוא ברור דקיי"ל בית השחיטה צונן... ואפי' למ"ד ביה"ש רותח מבואר שם בגמ' דאין הסכין בולע אלא בגמר השחיטה דרק אז רותח אותו מקום, אבל לפני גמר השחיטה ליכא כלל שום פלוגתא ומודו כו"ע שהוא צונן ובההיא שעתא אין הסכין בולע כלום, ומעתה כיון דלא נזכר כלל בפוסקים שום חילוק בין סכין ששחט בה בהמה לסכין ששחט בה עוף, פשוט וברור דשקולין נינהו ואין שום מקום לחלק ביניהם, והנה בזמננו ידוע ומפורסם דשיעור מדת החום של ברווז חלוק מבני אדם שהם בערך =שלושים ושבע= מעלות, וגם לא כשור ופרה שאין החום שלהם עולה על ארבעים מעלות. אלא מדת החום של ברווז בריא הוא קרוב לארבעים וחמש מעלות. והדם היוצא מבית השחיטה עולה לפחות במעלה אחת. וכשהוא חולה עולה החום לפחות בשתי מעלות, וכיון דחזינן בגמ' דבשעת גמר שחיטה חיים טפי ואפי"ה קיי"ל שהוא צונן, וגם לא נזכר שיש חילוק בין שוחט בריא לשוחט חולה, א"כ אפשר דמוכח שעד =ארבעים ושמונה= מעלות ג"כ חשיב צונן, אך אף אם יתברר דברוויזים לא חיימי טפי בשעת שחיטה, גם לא נדון מאלו המקרים שהחום עולה אצלם כשהם חולים, מ"מ כיון שדבר זה עכ"פ פשוט וברור שאין לחלק בין סכין ששחט בה שור ובין סכין ששחט בה ברווז, וגם בשוחט את הברווז נקטינן דבתחלת שחיטה הוה לכו"ע צונן גמור ואין הסכין בולע כלום, א"כ מוכח ודאי דעד שיעור של ארבעים וחמש מעלות "צלזיוס" אין לחוש כלל דשמא היד סולדת בו.

באור לציון (ח"ב פרק ל הערה יב) כתב – שיעור שהיד סולדת בו הוא בכדי שכריסו של תינוק נכזית בו, כמפורש בשבת מ' ע"ב ובשו"ע בסימן שי"ח סעיף י"ד ע"ש. ובמציאות נראה שכריסו של תינוק נכזית בשיעור של כארבעים מעלות, ולכן יש להחמיר לענין איסור בישול מארבעים מעלות ומעלה... ומכל מקום, אף שמארבעים מעלות חום, יש לחוש דחשיב יד סולדת בו, אין זה ודאי שהיד סולדת בו עד כשמונים מעלות חום, שבבא"ח שנה שניה פרשת בא אות ה' כתב, נקיט האי כללא בידך, כל היכא שזוה החמין ראוי לשתיה או לאכילה, שאין האדם נמנע מכוח ריבוי חמימותו, הרי זה לא חשיב יס"ב. ואם ימנע מלשתותו או לאוכלו מרוב חומו, הרי זה נחשב בכלל יס"ב. והנה עד כשמונים מעלות חום יש לחוש שאין נמנעים מלשתות מחמת החמימות, ולכן אין להקל בפחות משמונים מעלות. ומשום כך, לענין בישול אחר בישול וכדומה, אין להקל להחשיב ודאי מבושל עד שיהא בו שמונים מעלות חום.

ובאג"מ (או"ח ד,עד) כתב – מהראוי להחמיר כמדומני בשיעור ק"י (מ"ג מעלות צלסיוס) הוא כבר חום גדול שיש לחוש ליד סולדת כפי מה שבדקנו בעצמנו. והספק יש לחוש עד ק"ס (ע"א מעלות צ') כי מדת ק"ס הוא ודאי יד סולדת אף לקולא. וכעיי"ז **כתב בפנה"ל** שבת י,ד שיש לחשוש ליד סולדת בין 45 ל-71 מעלות.

אך לשיטה זו קשה, מדוע אמרו חכמים 'יד סולדת' אם הוא לא מדויק, כיצד ציפו שנשער בפועל, וכי כולם היו בקיאים לשער מהו חום שכריסו של תינוק נכוית!?

● משערים באצבע

יד יהודה (קה,ט בפירוש הארוך) – והבכור שור... והנה נעל בפנינו השיעור דהיס"ב. והוא חידוש גדול אשר כל הפוסקים סתמו בזה ולא כתבו אלא השיעור דיס"ב... והרא"ש (פ' כירה סי' י) והטו"מ באו"ח סי' שיח סע' יד, כתבו שניהם שלא יהא יס"ב דהיינו שכריסו של תינוק נכוית בו, אבל בשאר מקומות וכן כאן גבי או"ח אין מזכירין כלל זה, והגם שבב"י כאן מזכירו מ"מ בשו"ע משמיטו.

והנה ראשון צריכין להבין גבי הא דיס"ב דע"כ אינו חד עם נכוית, דאל"כ אמאי משנה דבזה כתב יס"ב ובזה כתב נכוית. ונראה דהחילוק הוא דביס"ב אינו נכוה מיד מהמים זולת כשמחזיק זמן מה הוא נכוה, וזהו שפרש"י נמשכת לאחוריה מדאגה שלא תכוה, היינו תיכף שנותן בו היד מושכו משם מדאגה שלא יכוה אם יחזיק זמן מה, משא"כ גבי נכוה הוא מיד מעתה שוב לא קשה מה שהקשה הבכ"ש האיך נוטלין ממנו לידים, דשם דרך נטילה שרק שופך עליהם והם יוצאין מיד שפיר אפשר ליטול בהם...

ומעתה נבא לדברי הבכ"ש שכתב, הגם שזה אינו סולד דילמא האי גברא שטבעו כך וגם מדמשני כו' א"כ אף שגדול אינו נכוה כו'... לדבריו כיון שאין השיעור באמת כלל על הא דיס"ב משום דהגם דזה אינו סולד יכול להיות שאחר יהא סולד. אמאי אמרינן כלל הא דיס"ב, ורחבא נמי הא אינו בא אלא לפרש הא דיס"ב, ע"כ הברור דנהפוך הוא וכמו שפרש"י ז"ל ורחבא להקל בא, דאמרינן בגמ' השיעור דיס"ב וצ"ב הא אין טבעו של אדם שוה בזה ופעמים יהא סולד מרתיחה מועטת אשר חום כזה אינו ראוי כלל לבשל. ע"ז אמר רחבא כל שכריסו של תינוק נכוה ואז בודאי כל אדם לא יהא יכול להחזיק היד זמן מה, וזה שנקט השיעור על יס"ב כיון דכו האמת שצריכין שיהא היס"ב לכל אדם... לאפוקי כשלפעמים יהא אדם נכוה ובפחת, אבל אנן בעינן שיהא סתם אדם בינוני נכוית בו כשיחזיק ושפיר סתמו הפוסקים בזה וכן נוהגין וברור.

=> המנהג נכון, ומותר לבדוק יד סולדת ביד, שאם היד סולדת מיד (60 מעל'. מידות ושיעורי תורה) – יש בזה בישול.

ובגמרא בשבת לא התכוונו חכמים לומר בשיעור יד סולדת הוא לא מדויק וא"א לשער בו, אלא כוונתם לומר שיש אנשים רגישים שידם סולדת בשיעור מועט ולכן רק כאשר ידו של כל אדם סולדת יש בישול. וזו כוונתם במה שאמרו 'כריסו של תינוק נכוה', שבשיעור חום כזה ודאי יד כל אדם סולדת.

ובדרכי תשובה שם כתב – במידי דרבנן יש לומר שיש לסמוך להקל כדעת רש"י ז"ל הנ"ל דהיינו שסתם אדם אינו יכול להחזיק בו האצבע איזה זמן וכמש"ל מיד יהודה.

יבי"א (ג או"ח כד,ה) חידש – הן אמת דלכאורה ק"ק דהא כריסו של תינוק שעורו רך מאד, נכוה בנקל יותר מיד סולדת של אדם בינוני שעורו קשה. והיאך השוו את השיעורים הללו... י"ל דהיס"ב הוי לאחר שתשהה בהם היד זמן מה, ורק אח"כ רגיש בחומם (בנסיון נמצא שרוב האנשים אינם יכולים להשהות אצבעות ידם בתוך מים חמים בטמפ' של 50 מע' יותר מ-10 שניות. וב 54-56 אי אפשר

להחזיק 5 שניות. מידות ושיעורי תורה), וז"ש שהיד סולדת בו כלומר בתוכו, ולא אמרו סולדת ממנו. אבל התינוק נכוה בהן מיד עם בואו במגע אתם... וגם הלום ראיתי בס' יד יהודה (סי' קה) שכ"כ להדיא.¹

● סיכום למעשה

נלע"ד ברור שאם היד סולדת מיד (60 מע') אין ספק שבחום כזה יש לחשוש להעברת טעמים ובישול בשבת, ואף יהיה מותר להקל ולהניח תבשיל בחום כזה על הפלטה בשבת.
אך אם חם בחום שהיד לא סולדת מיד אלא לאחר זמן מסוים – יש ספק גדול באחרונים. לכן בדרבנן אפשר להקל, ובדאו' להחמיר, אך כשמצטרפים ספקות נוספים ודאי שספק זה הוא משמעותי להקל.
ואם היד לא סולדת כלל אין לחשוש, ובספר מידות ושיעורי תורה כתב שעד חום של 43 מע' אין היד סולדת כלל אפילו לאחר זמן ממושך.

¹ ניכר מדבריו שלכאורה ערבב בין נכיות לבין סולדת, הרי יכול להיות שידו של אדם סולדת מיד אך לא נכיות ואילו כריסו של תינו נכיות, וזה מה שכתב יד יהודה, ולא כפי שהבין בטעות מדבריו.